

Αμφιλεγόμενα φύλα: Αντιμέτωποι με την επιθυμία του Άλλου

Ευχαριστώ για την ευκαιρία να βουτήξω στην τεράστια πηλίνα του θέματος των φύλων. Ομολογώ πως τρομάζω λίγο μπροστά στα θολά νερά αυτής της πηλίνης. Που μερικές φορές νιώθω πως μετατρέπεται σε τσουνάμι, τόσο ορμητικές είναι οι απόψεις και οι εξελίξεις πάνω στη θεώρηση του θέματος των φύλων.

Είναι ένα θέμα παλιό όσο ο άνθρωπος. Τα τελευταία χρόνια έχει πάρει μια νέα τροπή, μια δυναμική θα τολμούσα να πω, που συνοδεύει την εξέλιξη της κοινωνίας και της επιστήμης.

Αναφέρομαι στο κίνημα, στα κινήματα, απελευθέρωσης των ιδεών ως προς την ταυτότητα φύλου του ατόμου, κινήματα των διαφόρων κοινοτήτων, ΛΟΑΤΚΙ, NON BINARY, διεμφυλικών ατόμων, πολλαπλότητας φύλου κλπ.

Φαντάζομαι πως όλοι σας γνωρίζετε πια την σύγχρονη θεωρία του φύλου. Που υποστηρίζει πως το αρσενικό και το θηλυκό είναι μόνο ιστορικές και κοινωνικές κατασκευές. Και πως τελικά ο κάθε άνθρωπος μπορεί να επιλέξει το φύλο ακόμη και το μη φύλο, να επιλέξει ορισμό για το άτομό του, μέσα στον οποίο θα νιώθει άνετα.

Δεν θα μιλήσω απόψε σαν ερευνητής και επιστήμονας ειδικός στο συγκεκριμένο θέμα, διότι δεν είμαι, αλλά θα μιλήσω σαν ψυχοθεραπευτής.

Γι' αυτό επέλεξα αυτόν τον τίτλο, «αντιμέτωποι με την επιθυμία του άλλου».

Ο ψυχοθεραπευτής βρίσκεται μερικές φορές αντιμέτωπος με την επιθυμία του άλλου, η αυτό που ο άλλος νομίζει πως είναι επιθυμία του.

Σημείωση: για να μην παρεξηγηθώ, κάθε φορά που χρησιμοποιώ τον όρο ψυχοθεραπευτής, εννοείται πως συμπεριλαμβάνω και την ψυχοθεραπεύτρια. Άλλωστε είναι πολύ περισσότερες οι γυναίκες στο επάγγελμα αυτό. Η ελληνική γλώσσα μας επιτρέπει, προς το παρόν, την συμπερίληψη του θηλυκού στον αρσενικό όρο.

Φτάνει λοιπόν στο ψυχοθεραπευτικό γραφείο ένα άτομο που εκφράζει δυσαρέσκεια, δυσφορία με το φύλο του. Εκφράζει λοιπόν την επιθυμία να ανήκει σε άλλο φύλο, διαφορετικό από το βιολογικό του. Μιλάει για «επιθυμία».

Είναι σημαντικό αυτό το σημείο, το τι είναι πραγματική επιθυμία του ανθρώπου. Όταν μιλάμε με ψυχαναλυτικές έννοιες το ρήμα επιθυμώ υπόκειται σε αμφισβήτηση.

Θέλω, επιθυμώ, είναι ρήματα που συνδέονται με την συνείδηση και την πραγματικότητα. Στην ψυχανάλυση όμως ανιχνεύουμε το υποσυνείδητο, την ψυχική πραγματικότητα. Που όταν βγαίνει στο φως ανατρέπει συχνά τα δεδομένα. Και κάτι που εμφανιζόταν ως επιθυμία ακυρώνεται, ή αλλοιώνεται. Έτσι το ρήμα επιθυμώ αποκτάει άλλη διάσταση. Αντιλαμβάνομαι πως κάτι που ήθελα ήταν λανθασμένο, νόμιζα πως το ήθελα, ή ακόμη χειρότερα, δεν ήταν δική μου επιθυμία, αλλά επιθυμία κάποιου άλλου.

Είναι η δεύτερη ερμηνεία του τίτλου της εισήγησής μου: Αντιμέτωποι με την επιθυμία του άλλου. Θα επανέλθουμε.

Τυχαίνει λοιπόν να βρεθεί ο ψυχοθεραπευτής απέναντι σε κάποιον ή κάποια που λέει πως επιθυμεί να αλλάξει φύλο, ή να εκφράσει δυσφορία με το βιολογικό φύλο. Είναι αυτό που ονομάζουμε πρόβλημα ταυτότητας φύλου. Και τις περισσότερες φορές πρόκειται για επώδυνο πρόβλημα, αποσταθεροποιητικό. Κατάσταση που προκαλεί έντονο άγχος, αδιέξοδο, σύγχυση, απόγνωση. Μερικές φορές είναι σοβαρότατο πρόβλημα με δραματική εξέλιξη.

Ο ψυχοθεραπευτής δεν έχει σαν πρώτο στόχο τη διερεύνηση των αιτιών του προβλήματος, άσχετα αν στην πορεία αυτές εμφανίζονται.

Φυσικά και είναι σημαντικό να έρθουν οι αιτίες στην επιφάνεια αλλά αυτό θα γίνει στην πορεία της θεραπείας. Δεν είναι ο αρχικός στόχος.

Ο άνθρωπος που έχει απέναντι του ο θεραπευτής υποφέρει, δεν λέει απλά πως υποφέρει. Βασανίζεται πραγματικά, η ζωή του είναι ανυπόφορη. Και εκείνος, ο ψυχοθεραπευτής είναι εκεί για να τον συνοδεύσει.

Στην ουσία, ο θεραπευτής δεν έρχεται «αντιμέτωπος» με την επιθυμία του θεραπευόμενου. Αντιμέτωπος δεν είναι η ακριβής λέξη. Ο θεραπευτής είναι σύμμαχος, συνοδοιπόρος, συνοδός. Δεν είναι αντίθετος. Θα προσπαθήσει να ενθαρρύνει το άτομο με πρόβλημα ταυτότητας φύλου στην προσπάθειά του να ανακουφιστεί από τη υπαρξιακή αγωνία, να άρει τις αμφιβολίες του. Να τον συντροφεύσει στην αναζήτηση μιας ψυχικής ισορροπίας. Για να μπορέσει να σταθεί όρθιος στην κοινωνία και στη ζωή του.

Πολύ σημαντικό στην ψυχοθεραπεία είναι η ουδετερότητα του ψυχοθεραπευτή.

Μιλάμε για «καλοπροαίρετη ουδετερότητα», κάτι που θα ενισχύσει την εμπιστοσύνη για να πορευτούν οι δυο τους, θεραπευτής και θεραπευόμενος στο δρόμο της αναγνώρισης της πραγματικής επιθυμίας του ατόμου.

Αυτό δεν σημαίνει πως η θέση του θεραπευτή ταυτίζεται με την πρόθεση του θεραπευόμενου. Καλοπροαίρετη ουδετερότητα σημαίνει πως η επιθυμία του θεραπευτή για τον θεραπευόμενο δεν έχει απολύτως καμία θέση στην ψυχοθεραπεία. Σημαίνει πως «διάκειμαι θετικά δίπλα σου για να σε συνοδεύσω στην δική σου διερεύνηση. Δεν παίρνω θέση προς τη μια ή την άλλη επιλογή και επιθυμία σου».

Αυτό δεν είναι εύκολη υπόθεση αλλά είναι χρέος μας να το προσπαθούμε!

Πριν λίγο καιρό δέχτηκα τους γονείς της δεκαεπτάχρονης Αφροδίτης. (Μην ανησυχείτε δεν δίνω το πραγματικό της όνομα κι ό,τι θα πω για το περιστατικό δεν είναι παράβαση κανόνα απορρήτου, καθώς είναι τόσο κοινή περίπτωση αυτή πια. Όλοι οι παιδοψυχίατροι και ψυχοθεραπευτές στην πόλη έχουν τουλάχιστον μια αντίστοιχη πανομοιότυπη).

Οι γονείς λοιπόν της Αφροδίτης. Νέοι άνθρωποι, ανοιχτόμυαλοι, σπουδαγμένοι, δεκτικοί σε καινοτομίες και νεωτερισμούς. Άνετοι, μου δηλώνουν πως δεν έχουν κανένα πρόβλημα με την πρόθεση της Αφροδίτης να αλλάξει φύλο. Απλά θα ήθελαν να έρθει για κάποιες συνεδρίες ώστε να ξεκαθαρίσει και η ίδια την επιθυμία της, να σιγουρευτεί για την σημαντικότερη απόφαση που προτίθεται να πάρει.

Συμφωνήσαμε πως είναι σωστότατη η σκέψη τους, κάθε σώφρων γονιός θα έκανε το ίδιο. Όσο όμως συζητούσαμε πρόσεχα κάποιες λεπτομέρειες στην στάση και τα λεγόμενά τους, που προσπάθησα να συγκρατήσω για να τις συνδέσω με την συνεδρία που θα είχα με την ίδια την κόρη τους.

Πράγματι η Αφροδίτη ήρθε στο γραφείο μου, μερικές μέρες αργότερα.

Ο άνθρωπος έρχεται στον κόσμο ως νεογέννητο αγόρι ή νεογέννητο κορίτσι. Έρχεται με το φύλο που του έδωσε αυθαίρετα και τυχαία η φύση και η ζωή.

Για την Αφροδίτη η φύση επέλεξε αυθαίρετα και τυχαία να την φέρει στον κόσμο ως κορίτσι.

Όμορφο κορίτσι, καλλίγραμμο θηλυκό σώμα, κουρεμένο κεφάλι με αγορίστικο στίλ, ντύσιμο με φαρδιά και άνετα ρούχα, στην εποχή μου ήδη είχαμε λέξη γι' αυτό, θα τα λέγαμε γιούνισεξ.

Στις δυο πρώτες συνεδρίες μιλάει για το σχολείο και τα μαθήματα, τις καλές επιδόσεις της, τις καλές κοινωνικές της σχέσεις. Καλό παιδί, καλή μαθήτρια, όλα καλά. Τσιμουδιά για το θέμα της, ούτε κουβέντα για το λόγο που ήρθε στο γραφείο μου. Περιμένω υπομονετικά.

Μόνο στην τρίτη συνεδρία μου αποκάλυψε τη μεγάλη της θλίψη: Η καλύτερη φίλη της, η αγαπημένη της, την αποφεύγει συστηματικά, δεν της δίνει σημεία ζωής, μήτε ένα μήνυμα, ούτε μια κουβέντα. Κι όμως η Αφροδίτη ξέρει πως κι εκείνη υποφέρει.

Τότε γιατί; Γιατί στερούνται και οι δυο τους τη χαρά της φιλίας τους, της εφηβικής τους αγάπης, της τρυφερότητας, της σχέσης που έμοιαζε τόσο στενή, τόσο έντονη, τόσο γλυκιά;

Λέει: «Οι γονείς. Οι γονείς της φίλης μου, θεωρούν πως είμαι κακή επιρροή γι' αυτή και την πιέζουν να με αποφεύγει να μην έρχεται σε επαφή μαζί μου. Κι αυτή κάτω από την πίεση με αγνοεί».

Στην ερώτησή μου γιατί να θεωρούν οι γονείς της φίλης της πως είναι κακή επιρροή, μου απαντάει:

«Γιατί είμαι έτσι»

«Πώς δηλαδή;»

«Που νιώθω σαν αγόρι !»

Να το, επιτέλους ειπώθηκε. Σκέφτηκα πώς μπορεί να ξέρει το τι νιώθει ένα αγόρι; Εξέφρασα την απορία μου.

«Πώς νιώθει ένα αγόρι;»

«Όπως ο αδερφός μου»

Αρχίζει να διαγράφεται η οικογενειακή εικόνα. Ο αδερφός, μικρότερος, μοιάζει να άργησε να εμφανιστεί στο σπίτι. Θυμήθηκα τότε κάποια λόγια των γονιών που περίμεναν το γιο σαν πρώτο βλαστάρι, να δώσουν το όνομα του παππού που είχε πεθάνει πρόσφατα. Προέκυψε η Αφροδίτη. Δίστασαν να την ονομάσουν Τρυφωνία από το Τρύφων. Έτσι της έδωσαν το όνομα τής γιαγιάς, Αφροδίτη.

Θυμήθηκα πως ο μπαμπάς, μιλώντας για τα αρσενικά χαρακτηριστικά τής κόρης του, είχε πει στη συνάντησή μας:

«Εδώ που τα λέμε, και η μάνα μου η Αφροδίτη είναι λίγο αντρογυναίκα. Επίμονη, ισχυρογνώμων, εργασιομανής, ακόμα και στο βηματισμό της, περπατάει σαν άντρας...»

Η φύση δίνει το φύλο, η κοινωνία, δηλαδή το περιβάλλον, η οικογένεια δίνει το γένος. Η κοινωνία απαιτεί το άτομο γένους αρσενικού να συμπεριφέρεται σαν αγόρι, και το άτομο γένους θηλυκού να συμπεριφέρεται σαν κορίτσι. Με όλα τα στερεότυπα που αντιστοιχούν. Από την πρώιμη παιδική ηλικία. Όλα είναι ήδη δεδομένα, συγκεκριμένα: τα χρώματα, τα παιχνίδια, οι συνήθειες, οι εκφράσεις. Όλη η περιρρέουσα ατμόσφαιρα

επιβάλει τα πρότυπα. Όλα τα άλλα θεωρούνται τουλάχιστον περίεργα αν όχι μη φυσιολογικά ή ανώμαλα.

Η Αφροδίτη γεννήθηκε κορίτσι. Αυτό είναι το φύλο της. Το γένος, το αμφισβητεί. Αυτό που επενδύθηκε η ίδια μοιάζει να διαφοροποιείται από το φύλο της φύσης. Αρνείται να δεχτεί το γένος της και αυτό εμφανίζεται ως άρνηση του φύλου της.

Βρίσκομαι λοιπόν μπροστά στην δυσφορία της Αφροδίτης, που δυσκολεύεται να ζήσει σαν κορίτσι, με όλα τα στερεότυπα που συνοδεύουν την έννοια κορίτσι. Και η δυσφορία της είναι τόσο έντονη που εκφράζει την επιθυμία να αλλάξει φύλο.

Προς το παρόν δεν κάνει καμιά συσχέτιση ανάμεσα στις δύο έννοιες, του φύλου και του γένους. Ξέρει, είναι καλά ενημερωμένη, πως με σχετική ευκολία η επιστήμη της ιατρικής, η χειρουργική, θα παρέμβει στην φύση και θα την μεταμορφώσει σε αγόρι. Έτσι η αγαπημένη της φίλη θα μπορέσει να επιστρέψει στην αγκαλιά της χωρίς περιορισμούς και χωρίς επιφυλάξεις από την οικογένεια. Στη συνέχεια και άλλες ενδεχομένως ομοφυλοφιλικές σχέσεις θα της είναι εντελώς επιτρεπτές και φυσιολογικές. Επειδή ακριβώς θα συνάδουν με όλα τα ετεροφυλοφιλικά στερεότυπα.. Οφείλω μπροστά σε αυτή την επιθυμία της να είμαι ουδέτερος. Μου απαγορεύεται να εκφράσω την οποιαδήποτε δική μου επιθυμία για την δική της κατάσταση, το δικό της παρόν και μέλλον. Αναρωτιέμαι κατά πόσο την ενόχλησε ή την απογοήτευσε η ερώτησή μου «πως ξέρεις τι νιώθει ένα αγόρι;» νομίζω πως δεν ήταν εύστοχο από την πλευρά μου και την μικρή αυτή ερωτηματική πρόταση την θεωρώ βασική υπεύθυνη για την διακοπή της σύντομης ψυχοθεραπείας της μαζί μου.

Ο ψυχαναλυτής ξέρει πως σεξουαλικότητα και γένος είναι αποσυνδεδεμένες από οποιαδήποτε φυσικό προγραμματισμό από κάθε βιολογικό ένστικτο. Έτσι μίλησε ο Φρόιντ για την ψυχο-σεξουαλικότητα.

Η ψυχαναλυτική θεωρία υποστηρίζει ότι το νεογνό, το μωρό, το παιδί είναι παν σεξουαλικού χαρακτήρα.

Στη συνέχεια, η ψυχανάλυση φέρνει την έννοια της ενόρμησης που είναι αυτό που θα λέγαμε ένστικτο επενδεδυμένο ψυχικά. Το ψυχοποιημένο ένστικτο.

Η ενόρμηση έχει βέβαια τις ρίζες της στο σώμα, στην ύλη, στην φύση, αλλά εξελίσσεται και αποκτά διαφορετική υπόσταση από το ένστικτο. Ψυχοποιείται. Οι παράγοντες που διαμορφώνουν την ενόρμηση είναι κοινωνικού και συναισθηματικού τύπου.

Έτσι το γενετήσιο ένστικτο μετατρέπόμενο σε ενόρμηση μπορεί να πάρει διάφορες κατευθύνσεις, που μπορεί να είναι διαφορετικές από αυτές που είχε αρχικά το ένστικτο στην γέννηση.

Στο σημείο αυτό θέλω να υπογραμμίσω τις έννοιες ενοχής και ντροπής. Έννοιες βασανιστικές που βιώνουν άτομα σαν την Αφροδίτη.

Από τη μία, Ενοχή για τον πόνο που προκαλεί στους οικείους τους η κατάστασή τους με τις παρεκκλίνουσες σεξουαλικές φαντασιώσεις και πρακτικές.

Κι από την άλλη, Ντροπή γιατί δεν είναι όπως θα έπρεπε να είναι. Η ντροπή επίσης έχει τη ρίζα της στη σωματική διάσταση του ανθρώπου, στην ύλη, στη δραστηριότητα του σώματος όπως η εξουαλικότητα, η ούρηση, η αφόδευση κλπ.

Η ντροπή συνοδεύει τις ενορμήσεις.

Στην ουσία η Αφροδίτη ντρέπεται για τις ενορμήσεις της. Ντρέπεται διότι οι ενορμήσεις δεν περιορίστηκαν στο ένστικτο του φύλου της.

Και συγχρόνως νιώθει ένοχη.

Και σκέφτεται πως αν ήταν αγόρι, αν γίνει αγόρι, όλα θα τακτοποιηθούν.

Αυτό που δεν ξέρει, που δεν έχει τη δυνατότητα να σκεφτεί και να επεξεργαστεί είναι πως έτσι γίνεται με στον άνθρωπο.

Οι ενορμήσεις θα ακολουθήσουν την ψυχο-σεξουαλική ανάπτυξη παίρνοντας κάθε φορά την κατεύθυνση που υπαγορεύουν η ιστορία του ατόμου, οι συνθήκες ζωής του, το περιβάλλον, η συμπεριφορά των γονιών, οι κοινωνικές σχέσεις στο σχολείο και λοιπά.

Και κάτι ακόμα που μοιάζει πιο ασαφές, που θα το ονομάζαμε προδιάθεση του ατόμου, η προσωπικότητά του.

Ας σταθούμε λίγο σ' αυτό. Τι ονομάζω προδιάθεση, προσωπικότητα του κάθε ανθρώπου που έρχεται στον κόσμο;

Επειδή ο άνθρωπος δεν πέφτει από τον ουρανό αλλά είναι αποτέλεσμα σχέσης δύο ανθρώπων, δύο οικογενειών, ο άνθρωπος φτάνει στον κόσμο ήδη προικισμένος με μια ιστορία. Η ιστορία αυτή είναι δια-γενεαλογική.

Και από τα λίγα που έμαθα για την δια-γενεαλογική ιστορία της Αφροδίτης κατάλαβα πως η σημερινή της άρνηση για το γένος της έχει κάποιες από τις πηγές της στις προηγούμενες γενιές. Ο πατέρας της μού είχε πει πως η γιαγιά της ήταν αντρο-γυναίκα. Επίσης οι γονείς περίμεναν σαν πρώτο παιδί ένα αγόρι και τους προέκυψε η Αφροδίτη. (Που, βέβαια, προσέθεσαν πως την αγαπούν πολύ πως δεν έπαιξε ρόλο αυτό στην φροντίδα και προσοχή που της δείχνουν).

Και σε αυτό το σημείο παρεμβαίνει το μεγάλο ερώτημα που βάζω σ' αυτή την υπόθεση. Τελικά η επιθυμία αλλαγής φύλου της Αφροδίτης είναι πραγματικά δική της επιθυμία;

Ή των γονιών της;

Μήπως λοιπόν η Αφροδίτη είναι αντιμέτωπη με την επιθυμία των γονιών της; Αν ισχύει κάτι τέτοιο, πώς θα μπορέσει να διαχειριστεί αυτή την κατάσταση βουτηγμένη καθώς είναι σε μία σύγχυση γενεών, ηλικιών, και φύλων;

Αν συνέχιζε η Αφροδίτη την ψυχοθεραπεία της ίσως να εμφανίζονταν απαντήσεις σε όλα αυτά τα ερωτήματα. Ίσως να συνειδητοποιούσε τον διαχωρισμό του φύλου από το γένος. Και ίσως ντροπή και ενοχές να καταλάγιαζαν. Αλλά δεν συνέχισε. Τουλάχιστον προς το παρόν.

Η ορμή της νεότητάς της καθώς και η αίσθηση παντοδυναμίας, (που ενισχύεται από τις πρόσφατες επιστημονικές, ιατρικές και κοινωνικές εξελίξεις για το θέμα) την τυφλώνουν. Νομίζει πως θέλει, πιστεύει πως θέλει να αλλάξει φύλο και σ' αυτή τη φάση τίποτα δεν φαίνεται να μπορεί να την οδηγήσει σε μία ενδοσκοπήση ώστε να αντιληφθεί τι την οδηγεί σε αυτή την πεποίθηση. Να αντιληφθεί πως μπορεί να ανατρέψει τα δεδομένα ώστε να βγει από το αδιέξοδο για να μπορέσει να συνεχίσει την ζωή της με ψυχική ειρήνη και ισορροπία.

Ναι, είναι μία ψευδαίσθηση παντοδυναμίας, μια φαντασίωση, δικαίωμα στην περιβόητη προσωπική επιλογή αλλαγής των πάντων, ακόμα και του φύλου με το οποίο ήρθε στον κόσμο.

Πράγματι είναι σπουδαίο πράγμα η προσωπική επιλογή. Και πράγματι αξίζει να την επιδιώκει ο καθένας μας. Αρκεί να πρόκειται για πραγματική δική μου επιθυμία συνειδητή και ασυνειδητή και όχι για επιθυμία του άλλου.

Ακόμη κι αν αυτός ο άλλος είναι ο γονιός μου.